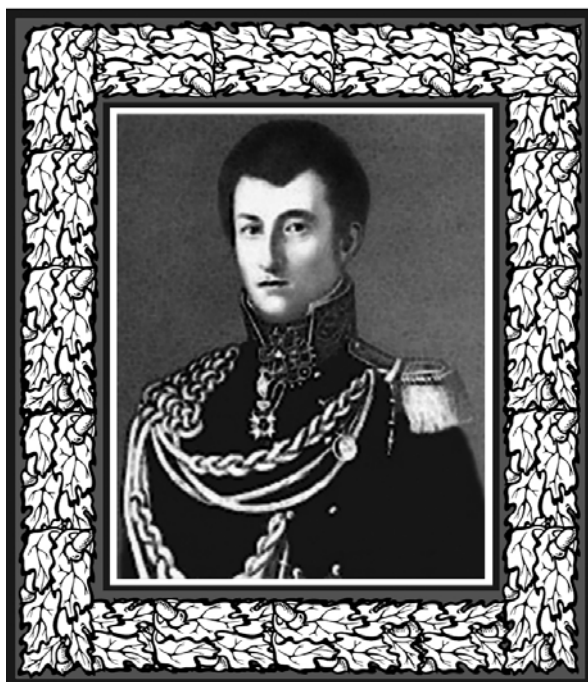

Карл фон Клаузевиц
ЗА ВОЙНАТА

© Петър Герасимов, превод, 2009 г.
© Орлин Атанасов, художествено оформление и корица, 2009 г.
Книгоиздателска къща „Труд“, 2009 г.

ISBN 978-954-528-894-4

Карл фон Клаузевиц

ЗА ВОЙНАТА

*Стратегия и тактика
на военните
действия*

КНИГОИЗДАТЕЛСКА КЪЩА **trud**, 2009

КНИГА ПЪРВА

За природата на войната

Глава I

Какво е война

1. Встъпление

Предлагаме първо да разгледаме отделните елементи на нашия предмет – войната, после – всеки отделен раздел, и накрая – цялото, във всичките му измерения, тоест да вървим от простото към сложното. Но също така е добре да започнем от същността на цялото, защото е от особено значение постоянно да имаме предвид взаимоотношенията на всяка отделна част с цялото.

2. Дефиниция

Няма да се занимаваме с никоя от дълбокомислените дефиниции за войната, които хората на перото използват. Ще се придържаме към нейната същност, към нейната стихия – към двуборството. Войната не е нищо друго освен едно двуборство, двубой в изключително големи размери. Когато разгледаме войната като единство от безкрайна поредица двубои, най-добре е да си представим двама борци. Всеки един от тях се стреми с физическа сила да принуди другия да се подчини на волята му, като полага всички усилия да повали противника и по този начин да му попречи да се съпротивява повече.

Всъщност войната е акт на насилие, целящо да принуди противника да се подчини на волята ни.

Насилието използва постиженията на изкуството и науката, за да се противопостави на друго насилие. Използваните

международни закони и конвенции в сферата на войната са обусловени от теоретично налагани самоограничения, които са твърде безсилни и не заслужават особено внимание; те съпровождат насилието, без особено да променят характера и силата му. Трябва да се изтъкне, че насилието – употребата на физическа сила, всъщност е *средство*, а подчинението на противника е крайна *цел*. За да се постигне напълно тази цел, противникът трябва да бъде разоръжен. И точно разоръжаването е прекият стремеж на враждебното поведение, който заема мястото на крайната цел и я измества встрани – превръща я в нещо, с което може да не се съобразяваме в предварителните си разчети.

3. Употреба на сила до краен предел

Разбира се, филантропите лесно биха могли да намерят подходящ начин за разоръжаване и за надвиване на противника, без да се стига до кръвопролитие, като твърдят, че именно това е изкуството на войната. Колкото и привлекателно да изглежда това, всъщност става дума за напълно погрешно мнение, което трябва да бъде категорично отречено. В такава опасно нещо като войната най-лошото и непродуктивното са грешките, продиктувани от добронамереност. Употребата на сила до краен предел изключва сътрудничество с разума. А от това следва, че който използва неограничено сила, без да се съобразява със съпровождащото я кръвопролитие, има превъзходство пред противника си, който не се бори с такова настъпление. По този начин първият диктува закона на втория и стигат до крайности, чиито единствени ограничения се определят от количеството противодействаща сила на всяка от двете страни.

Това е начинът, по който трябва да се разглежда настоящият предмет, и няма смисъл да се отхвърля истинската природа на войната само заради това, че някои нейни страни са ужасни и будят отвращение.

Вярно е, че войните на цивилизованите хора са по-малко жестоки и разрушителни от войните на диваците, но различието е плод единствено на социалните условия – както в са-

мите държави, така и във взаимоотношенията им. Войната възниква на основата на тези социални условия и на споменатите взаимоотношения – те ѝ поставят съответните изисквания, контролират я и я променят. Но тези елементи не принадлежат към същността на войната – те са само определени условия и би било абсурдно принципът на умереност да се включва във философията на самата война.

Два мотива подтикват хората към война: инстинктивната враждебност и враждебното намерение. В нашата дефиниция на войната избрахме като характерен втория мотив, защото е по-обобщаващ. Страстната омраза, възникнала по-скоро инстинктивно, не може да бъде осмислена, без да се съчетае с представата за враждебно намерение. От друга страна, често пъти враждебните намерения съществуват, без да са придружени от някакво изключително враждебно чувство или от отделни негови прояви. Сред диваците чувствата пораждаат възгледи, сред цивилизованите хора преобладават възгледи, които са плод на схващания, на мироглед. Разликата е в съществуващите обстоятелства, в институциите и т.н. и не може да се открие във всички разглеждани случаи, макар че преобладава в повечето. С други думи, страстна взаимна омраза би могла да пламне дори и между най-цивилизованите нации.

Следователно би трябвало да разбираме колко погрешно е да разглеждаме войната на една цивилизована държава като изцяло разумно действие на правителството ѝ и да приемаме, че тя постепенно се освобождава от силните си страсти, дотолкова, че в крайна сметка армията да стане ненужна. В такъв случай войната би се редуцирала до обичайните взаимоотношения и военният конфликт би се превърнал в обикновен пазарлък.

Именно в тази посока бе започнала да се движи теоретичната мисъл, докато фактите от последната война* не ни научиха на нещо по-правилно. Ако дадена война е *акт* на сила, тя непременно се свързва с чувствата, отнася се до тях. Ако

*Войната между Германия и Франция от 1813–1815 г. – бел. прев.

не е породена от чувства, тя малко или повече *реагира* на тях и размерът на тази реакция зависи не от степента на цивилизованост, а от значимостта и трайността на интересите, намесени в този процес.

И все пак трябва да отбележим, че цивилизованите нации не убиват пленниците си, не опустошават градове или страни, но това е така само защото тяхното разузнаване има по-голямо влияние върху начина на водене на война и ги е научило на по-ефикасни методи за прилагане на сила, отколкото грубите актове, подчинени на първичния инстинкт. Откриването на барута, техническият прогрес и усъвършенстването на оръжията са достатъчни доказателства, че стремежът да се разбие противникът, което е в основата на концепцията за война, в никакъв случай не се е изменил или преиначил в хода на цивилизационния напредък.

В случая повтаряме твърдението си, че войната е насилствено действие, доведено до крайния му предел. Докато едната страна диктува правилата си на другата, възниква и един вид реципрочно действие, което логично води към крайност. Това е първото реципрочно действие и първата крайност, с която се срещаме – *първо реципрочно действие*.

4. Целта е да разоръжиш врага

Вече споменахме, че целта на всяко военно действие е да се разоръжи врагът, и сега ще покажем, че това – поне на теория – е неизбежно.

Ако искаме да подчиним противника, трябва да го поставим в положение, което е по-потискащо и неизгодно за него от жертвите, които трябва да направи. Недостатъците на тази позиция не трябва да са твърде явни или поне да не са прозрачни, защото иначе врагът, вместо да отстъпва и да се предава, ще се съпротивява, надявайки се на по-изгодни обрати. Всяка промяна в тази позиция би довела само до продължаване на войната и до още по-голямо влошаване на ситуацията.

Най-неизгодното положение, в което може да бъде поставена една воюваща страна, е пълното разоръжаване. И ако

все пак се предаде по време на война, противникът трябва да бъде разоръжен или да бъде поставен при условия, които го заплашват с подобна перспектива. Следователно разоръжаването или повалянето на врага, както и да го наречем, винаги трябва да бъдат целта на военното действие. И така, войната неизменно е сблъсък между две враждебни тела, а не действие на една жива сила срещу някаква неодушевена маса, защото абсолютната издръжливост и съпротива не биха довели до война. Ето защо, както вече казахме, целта на военното действие се отнася и за двете страни. Тук вече имаме друг случай на реципрочно действие. Докато не е победен, противникът би могъл да ме победи; тогава не бих могъл да бъда повече господар на себе си; той ще ми диктува правилата, както аз постъпвах с него. Това е второто реципрочно действие, което води до втора крайност – *второ реципрочно действие*.

5. Усилие до краен предел

Ако желаем да разбием противника, трябва да съобразим усилията си с неговите сили на съпротивление. Това може да се изрази чрез два неразделни фактора, а именно *сбора от подръчни средства* и *силата на волята*. Сборът на средствата, с които разполагаме, може да се изрази в числа (макар и не напълно), но силата на волята за победа е по-трудна за определяне и може да се измери само до известна степен, като се вземе предвид силата на мотивите.

След като се уверим, че сме преценили силите, с които противникът ще ни се противопостави (макар и приблизително), трябва да прегледаме собствените си средства и или да ги увеличим, за да постигнем превъзходство, или – в случай че нямаме ресурси да осъществим това – да дадем всичко от себе си, за да повишим потенциалните си сили, доколкото това е възможно. Но трябва да имаме предвид, че и противникът прави същото. По този начин се стига до взаимна надпревара, която – в чисто теоретичен план – трябва да създаде ново усилие до краен предел. Това е третият случай на реципрочно действие и трети краен предел, на който се натъкваме (трето реципрочно действие).

6. Изменения в реалния живот

Разсъждаващият абстрактно ум трудно може да обхване крайния предел, защото трябва да борави с неподозирани крайности и със сблъсък на сили, които разчитат само на себе си и се подчиняват само на свои вътрешни закони. Ако от чисто теоретичната концепция за войната искаме да извлечем един абсолютен пункт и да го представим като цел, това постоянно реципрочно действие ще ни доведе до крайност и на практика ще е само игра на идеи, резултат от почти невидимия поток на логичната проникателност. Ако се придържаме строго към абсолютното и се опитваме да избегнем всички трудности с едно драсване на перото, като с логична проникателност твърдим, че във всеки отделен случай крайността трябва да бъде цел – такова драсване с перото по-скоро би било закон на хартия, който е абсолютно непригоден по отношение на реалния свят.

Дори и да предположим, че напрежението на силите до краен предел е абсолютно понятие, което лесно може да се установи, все пак трябва да имаме предвид, че човешкият мозък трудно възприема такива логически химери. В много случаи това би било ненужно разхищение на сила и в противоречие с други принципи на държавността; необходимото усилие на волята би било непропорционално на поставената цел и следователно невъзможно да я постигне, защото човешката воля не извлича стимула си от логическата проникателност.

По друг начин изглеждат нещата, ако преминем от абстрактното към реалното – там нещата приемат други форми. Там всяко нещо трябва да бъде субект на оптимизъм и трябва да допуснем, че както едната, така и другата страна се стремят към съвършенство и дори го постигат. Дали това ще се случи някога в реалния живот? Би могло в следните случаи:

1) ако войната се превърне в напълно изолиран, възникващ внезапно акт, който по никакъв начин не е свързан с дотогавашната история на воюващите страни;

2) ако войната е ограничена до едно-единствено крайно решение или до няколко приблизително сходни решения;